YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO

28 päivänä maaliskuuta 2000 *

Asiassa C-158/97,

jonka Staatsgerichtshof des Landes Hessen (Saksa) on saattanut EY:n perustamissopimuksen 177 artiklan (josta on tullut EY 234 artikla) nojalla yhteisöjen tuomioistuimen käsiteltäväksi saadakseen tässä kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevassa normikontrollimenettelyssä, jossa asian vireillepanijoina ovat

Georg Badeck ym.,

Hessische Ministerpräsidentin

ja

Landesanwalt beim Staatsgerichtshof des Landes Hessenin osallistuessa asian käsittelyyn,

ennakkoratkaisun miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen toteuttamisesta mahdollisuuksissa työhön, ammatilliseen koulutukseen ja uralla ete-

* Oikeudenkäyntikieli: saksa.

nemiseen sekä työoloissa 9 päivänä helmikuuta 1976 annetun neuvoston direktiivin 76/207/ETY (EYVL L 39, s. 40) 2 artiklan 1 ja 4 kohdan tulkinnasta,

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN,

toimien kokoonpanossa: presidentti G. C. Rodríguez Iglesias, jaostojen puheenjohtajat J. C. Moitinho de Almeida ja R. Schintgen sekä tuomarit P. J. G. Kapteyn (esittelevä tuomari), C. Gulmann, J.-P. Puissochet, G. Hirsch, P. Jann ja M. Wathelet,

julkisasiamies: A. Saggio,
kirjaaja: johtava hallintovirkamies H. A. Rühl,

ottaen huomioon kirjalliset huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

— Badeck ym., edustajanaan Düsseldorfin yliopiston professori M. Sachs,

— Hessische Ministerpräsident, edustajanaan Frankfurt am Mainin yliopiston professorit E. Denninger ja S. Simitis,

— Landesanwalt beim Staatsgerichtshof des Landes Hessen, edustajanaan osavaltioasiamies K. Apel,

— Alankomaiden hallitus, asiamiehenään ulkoasiainministeriön oikeudellinen neuvonantaja A. Bos,

— Suomen hallitus, asiamiehenään suurlähettiläs, ulkoasiainministeriön oikeudellisen osaston osastopäällikkö H. Rotkirch,

— Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehinään oikeudellinen neuvonantaja J. Grunwald ja oikeudellisen yksikön virkamies M. Wolfcarius,

ottaen huomioon suullista käsittelyä varten laaditun kertomuksen,

kuultuaan M. Badeckin ym., edustajanaan M. Sachs, Hessische Ministerpräsidentin, edustajinaan E. Denninger ja S. Simitis, Landesanwalt beim Staatsgerichtshof des Landes Hessenin, edustajanaan K. Apel, Alankomaiden hallituksen, asiamiehenään ulkoasiainministeriön oikeudellinen neuvonantaja J. S. van den Oosterkamp, Suomen hallituksen, asiamiehenään ulkoasiainministeriön (oikeudellisen osaston) lainsäädäntöneuvos T. Pynnä, ja komission, asiamiehinään

J. Grunwald ja M. Wolfcarius, 13.10.1998 pidetyssä istunnossa esittämät suulliset huomautukset,

kuultuaan julkisasiamiehen 10.6.1999 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

1 Staatsgerichtshof des Landes Hessen on esittänyt 16.4.1997 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut yhteisöjen tuomioistuimeen 24.4.1997, EY:n perustamissopimuksen 177 artiklan (josta on tullut EY 234 artikla) nojalla ennakkoratkaisukysymyksen miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen toteuttamisesta mahdollisuuksissa työhön, ammatilliseen koulutukseen ja uralla etenemiseen sekä työoloissa 9 päivänä helmikuuta 1976 annetun neuvoston direktiivin 76/207/ETY (EYVL L 39, s. 40; jäljempänä direktiivi) 2 artiklan 1 ja 4 kohdan tulkinnasta.

2 Tämä kysymys on tullut esiin normikontrollimenettelyssä, jonka vireillepanijoina ovat Badeck ym. Hessische Ministerpräsidentin (jäljempänä Ministerpräsident) ja Landesanwalt beim Staatsgerichtshof des Landes Hessenin (jäljempänä Landesanwalt) osallistuessa asian käsittelyyn.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

A *Yhteisön lainsäädäntö*

3 Direktiivin 2 artiklan 1 ja 4 kohdassa säädetään seuraavaa:

"1. Tasa-arvoisen kohtelun periaatteella tarkoitetaan jäljempänä, että minkäänlaista sukupuoleen perustuvaa syrjintää ei saa esiintyä välittömästi tai välillisesti etenkään siviilisäädyn tai perheaseman perusteella.

— —

4. Tämä direktiivi ei estä toteuttamasta miesten ja naisten yhtäläisiä mahdollisuuksia edistäviä toimenpiteitä erityisesti poistamalla eriarvoisuutta, joka vaikuttaa naisten mahdollisuuksiin 1 artiklan 1 kohdassa tarkoitetuissa kysymyksissä."

4 Naisten mahdollisuuksia edistävistä toimenpiteistä 13 päivänä joulukuuta 1984 annetun neuvoston suosituksen 84/635/ETY johdanto-osan kolmannessa perustelukappaleessa esitetään, että "tasa-arvoista kohtelua koskevat olemassa olevat oikeudelliset säännöt, joiden tarkoituksena on antaa oikeuksia yksilöille, eivät ole riittäviä poistaakseen kaiken eriarvoisuuden, jolleivät hallitukset, työmarkkina-

osapuolet ja muut asiaan liittyvät osapuolet ryhdy samanaikaisesti toimenpiteisiin tasoittaakseen niitä yhteiskunnan asenteista, käytännöstä ja rakenteista johtuvia haitallisia vaikutuksia, joita naisille aiheutuu työelämässä". Neuvosto viittasi nimenomaisesti direktiivin 2 artiklan 4 kohtaan ja suositteli, että jäsenvaltiot:

"1) säätävät positiivisista toimista, joiden tarkoituksena on poistaa tosiasiallista eriarvoisuutta, jota naiset kohtaavat työelämässä, ja jotka edistävät tasapainoista sukupuolijakaumaa, sekä tarkoituksenmukaisista yleisistä ja erityisistä toimenpiteistä kansallisessa politiikassa ja käytännössä työmarkkinaosapuolten toimivaltaa täysin noudattaen, jotta

a) poistetaan tai tasoitetaan niitä haitallisia vaikutuksia, joita työssäkäyville tai työtä etsiville naisille aiheutuu yhteiskunnassa vallitsevista asenteista, käytännöstä ja rakenteista, jotka perustuvat perinteiseen käsitykseen naisten ja miesten tehtävien jaosta yhteiskunnassa;

b) rohkaistaan naisten osallistumista sellaisille työelämän eri aloille, joissa he ovat nykyisin aliedustettuina, etenkin tulevaisuuden aloille ja vastuullisiin tehtäviin, jotta inhimillisiä voimavaroja käytetään paremmin hyödyksi;

— — "

5 Sen jälkeen kun Amsterdamin sopimus tuli voimaan 1.5.1999, EY 141 artiklan 1 ja 4 kohdassa määrätään seuraavaa:

"1. Jokainen jäsenvaltio huolehtii sen periaatteen noudattamisesta, jonka mukaan miehille ja naisille maksetaan samasta tai samanarvoisesta työstä sama palkka.

— —

4. Jotta miesten ja naisten välinen täysi tosiasiallinen tasa-arvo toteutuisi työelämässä, tasa-arvoisen kohtelun periaate ei estä jäsenvaltioita pitämästä voimassa tai toteuttamasta sellaisia erityisetuja tarjoavia toimenpiteitä, joiden tarkoituksena on helpottaa aliedustettuna olevan sukupuolen ammatillisen toiminnan harjoittamista taikka ehkäistä tai hyvittää ammattiuraan liittyviä haittoja."

6 Amsterdamin sopimukseen liitetyssä julistuksessa nro 28 EY 141 artiklan (ent. 119 artikla) 4 kohdasta todetaan seuraavaa:

"Toteuttaessaan Euroopan yhteisön perustamissopimuksen 141 artiklan 4 kohdassa tarkoitettuja toimenpiteitä jäsenvaltioiden olisi ensisijaisesti pyrittävä parantamaan naisten asemaa työelämässä."

B *Kansalliset oikeussäännöt*

7 Hessische Gesetz über die Gleichberechtigung von Frauen und Männern und zum Abbau von Diskriminierungen von Frauen in der öffentlichen Verwaltung (Hessenin osavaltion laki naisten ja miesten tasa-arvosta sekä naisiin kohdistuvan syrjinnän poistamisesta julkishallinnossa; jäljempänä HGlG) annettiin 21.12.1993 (GBVBl. I, s. 729). Laki on voimassa 13 vuotta alkaen sen voimaantulon ajankohdasta 31.12.1993.

8 HGlG:n 1 §:n mukaan lain tarkoituksena on miesten ja naisten yhdenmukaisten mahdollisuuksien takaaminen julkishallinnon virkoihin pääsyssä. Tähän pyritään sellaisia naisten aseman edistämissuunnitelmia laatimalla, jotka koskevat naisten työhön pääsyn edellytyksiä, työehtoja ja ylenemismahdollisuuksia ja joihin sisältyy sitovia tavoitteita.

9 Ennakkoratkaisupyynnön esittämistä koskevasta päätöksestä ilmenee, että pääasian kannalta muut HGlG:n merkitykselliset säännökset ovat seuraavat:

"3 § Periaatteet

1. Hallinnon yksiköillä on velvollisuus edistää miesten ja naisten tasa-arvoa julkishallinnossa ja poistaa naisten aliedustus, sekä myös velvollisuus poistaa

sukupuoleen ja perheolosuhteisiin perustuva syrjintä naisten aseman edistämissuunnitelmilla (4—6 §) ja muilla edistävillä toimilla (7—14 §).

2. Naiset ovat aliedustettuina, kun naisten aseman edistämissuunnitelman soveltamisalalla (4 §) jonkin virkauran palkkausluokassa, korvausvastikeluokassa tai virkapalkkaluokassa on vähemmän naisia kuin miehiä. Virkaurien aloitusviroissa naisten on katsottava olevan aliedustettuina, kun koko virkauran osalta naisten hoitamien virkojen lukumäärä on pienempi kuin miesten. Tämän momentin toinen virke koskee myös tuomioistuin- ja syyttäjänlaitoksen aloitusvirkoja. Naisten aseman edistämissuunnitelman soveltamisalalla jokainen virkauran virkapalkkaluokka, jokainen korvausvastike- ja palkkausluokka muodostavat yhden alan. Yksikkö, joka laatii naisten aseman edistämissuunnitelman, voi tehdä muunlaisia alaluokituksia.

3. Miehiä ja naisia ei saa syrjiä sukupuolen tai perheolosuhteiden perusteella — — .

5 § Naisten aseman edistämissuunnitelman sisältö

3. Naisten aseman edistämissuunnitelma sisältää kulloinkin kahden vuoden ajaksi sitovia tavoitteita, jotka liittyvät naisten prosentuaaliseen osuuteen avoimissa viroissa tai ylennyksissä ja joiden tarkoituksena on lisätä naisten osuutta

niillä aloilla, joissa he ovat aliedustettuina. Eri alojen ja yksiköiden erityispiirteet ovat määräaviä näiden tavoitteiden vahvistamisessa.

4. Jokaisen naisten aseman edistämissuunnitelman mukaan alalla, jolla naiset ovat aliedustettuina, enemmän kuin puolet avoimista viroista on osoitettava naisille. Tätä sääntöä ei sovelleta, kun jompi kumpi sukupuoli on välttämätön edellytys jonkin toiminnan harjoittamiselle. Jos uskottavasti osoitetaan, että ei ole riittävästi naisia, jotka täyttäisivät vaaditut edellytykset, on tämän johdosta mahdollista varata pienempi määrä virkoja naisille. Mikäli kyseessä on ylennys aloilla, jolla naiset ovat aliedustettuina, on naisille varattava sellainen prosentuaalinen osuus, joka vastaa vähintään sitä prosentuaalista osuutta naisia, jotka työskentelevät välittömästi alemmassa virkapalkkaluokassa. Tämän momentin kolmatta virkettä sovelletaan vastaavasti. Kun suunnitellaan henkilöstöhallinnollisia toimia, joista seuraa virkojen lakkauttamisia tai vähentämisiä, naisten aseman edistämissuunnitelmalla on taattava, että naisten prosentuaalinen osuus kyseeseen tulevilla aloilla pysyy vähintäänkin samana.

— —

7. Tieteen alan viroista, jotka Hochschulrahmengesetzin (puitelaki korkeakouluista) 57 a §:n, luettuna yhdessä 57 b §:n 2 momentin ensimmäisen ja kolmannen kohdan kanssa, mukaan täytetään määräajaksi, on osoitettava naisille sellainen prosentuaalinen osuus, joka vastaa vähintäänkin naisten osuutta kyseisen alan tutkinnon suorittaneissa. Tieteen alan viroista, jotka Hochschulrahmengesetzin 48 §:n mukaan täytetään määräajaksi, on osoitettava naisille sellainen prosentuaalinen osuus, joka vastaa vähintäänkin naisten osuutta kyseisen alan väitelleistä. Määrärahoista, jotka on varattu tieteellisille avustajille, jotka eivät ole tutkinnon suorittaneita, on osoitettava naisille vähintään se prosenttiosuus, joka vastaa naisten osuutta kulloinkin kyseessä olevan aineen opiskelijoista.

7 § Koulutuspaikkojen jako

1. Koulutusta edellyttävissä ammateissa aloilla, joilla naiset ovat aliedustettuina, heidät on koulutuspaikkoja myönnettäessä otettava huomioon ainakin joka toisen paikan osalta. Tämän momentin ensimmäistä virkettä ei sovelleta koulutusaloilla, joiden osalta ainoastaan valtio vastaa koulutuksesta.

2. On ryhdyttävä asianmukaisiin toimenpiteisiin, jotta voidaan kiinnittää naisten huomio vapaana oleviin koulutuspaikkoihin 1 momentin ensimmäisessä virkkeessä tarkoitetuissa ammateissa, sekä saada heidät hakemaan näitä paikkoja. Jos tällaisista toimenpiteistä huolimatta naishakijoiden määrä on riittämätön, 1 momentin ensimmäisestä virkkeestä poiketen on mahdollista, että enemmän kuin puolet koulutuspaikoista annetaan miehille.

9 § Työhaastattelu

1. Aloilla, joilla naiset ovat aliedustettuja, ainakin yhtä paljon naisia kuin miehiä tai kaikki naispuoliset hakijat on kutsuttava työhaastatteluun, silloin kun sellainen järjestetään, jos naispuoliset hakijat täyttävät laissa säädetyt tai muutoin vaaditut edellytykset toimen tai viran täyttämiseksi.

— —

10 § Valintapäätökset

1. Jotta voidaan taata miesten ja naisten tasa-arvoinen kohtelu työhönotossa ja ylenemismahdollisuuksien osalta, sekä naisten aseman edistämissuunnitelmien noudattaminen, soveltuvuutta, kyvykkyyttä ja ammattikokemusta (pätevyys) on arvioitava suhteessa avointa tointa tai virkaa koskeviin vaatimuksiin. Pätevyyden arvioimisessa on otettava huomioon kyvyt ja kokemus, jotka on hankittu kotiolosuhteissa lapsia tai huolenpitoa tarvitsevia henkilöitä hoitamalla silloin, kun tällaisilla töillä on merkitystä mies- ja naispuolisten hakijoiden soveltuvuutta, kokemusta ja kyvykkyyttä arvioitaessa. Nämä näkökohdat koskevat myös ansiotyön lisäksi perheessä suoritettua työtä.

2. Virkaikä, fyysinen ikä ja viimeisen ylennyksen ajankohta otetaan huomioon ainoastaan siltä osin kuin niillä on merkitystä mies- ja naispuolisten hakijoiden soveltuvuutta, suorituksia ja kyvykkyyttä arvioitaessa.

3. Perheolosuhteita tai kumppanin tuloja ei saa ottaa huomioon. Osa-aikatyöllä, työ- tai virkavapaalla taikka tutkinnon hankkimiseen liittyvällä viivytyksellä tai viivytyksellä, joka liittyy lasten tai lääkärintodistuksen mukaisesti huolenpitoa tarvitsevien lähiomaisten hoitoon, ei saa olla kielteisiä vaikutuksia työtä koskevaan arviointiin, eivätkä ne saa viivästyttää ammatillista etenemistä. Tämä periaate ei merkitse, että työ- ja virkavapaudet lähtökohtaisesti rinnastetaan ammattitoimintaan.

4. Jos naisten aseman edistämissuunnitelmien kulloinkin kahden vuoden ajanjaksolle vahvistettuja tavoitteita ei ole saavutettu, miehen palvelukseenotto tai ylentäminen alalla, jolla naiset ovat aliedustettuja, edellyttää näiden tavoitteiden toteutumiseen asti sen yksikön hyväksyntää, joka vahvisti naisten aseman edistämissuunnitelman, sekä ministeriöitä, Staatskanzleita ja osavaltion henkilöstöosastoa koskevan naisten aseman edistämissuunnitelman osalta osavaltion

hallituksen hyväksyntää — — . Tämän momentin ensimmäistä virkettä ei sovelleta Hessenin osavaltion perustuslain 127 §:n 3 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa.

5. Siltä osin kuin naisten aseman edistämissuunnitelmaa ei ole laadittu, aloilla, joilla naiset ovat aliedustettuina, ei saa suorittaa palvelukseenottoja tai ylennyksiä. Jos naisten aseman edistämissuunnitelma ei vielä ole voimassa Hessenin osavaltion henkilöstöedustuksesta annetun lain 70 tai 71 §:n mukaisen menettelyn vuoksi, ei saa suorittaa palvelukseenottoja tai ylennyksiä, jotka olisivat ristiriidassa jo laaditun naisten aseman edistämissuunnitelman kanssa.

— —

14 § Hallinnolliset elimet

Toimikuntien, asiantuntijaelinten, hallinto- ja valvontaelinten ja muiden valmisteluelinten jäseniä valittaessa ainakin puolet jäsenistä pitäisi olla naisia."

Pääasia

10 Hessenin osavaltioparlamentin 46 edustajaa tekivät 28.11.1994 hakemuksen ennakkoratkaisupyynnön esittäneessä tuomioistuimessa HGlG:n, ja etenkin sen 3, 5, 7, 8—11, 14, 16 ja 18 §:n lainmukaisuuden tutkimiseksi, sillä he katsovat, että laki on Hessenin osavaltion perustuslain vastainen.

11 Pääasian kantajat katsovat, että HGlG on ristiriidassa ensinnäkin "parhaan hakijan valintaa" koskevan valtiosääntöoikeudellisen periaatteen kanssa, sillä laki merkitsee hakijoiden suosimista heidän sukupuolensa eikä heidän ansioidensa perusteella, ja toiseksi yhdenvertaisen kohtelun periaatteen kanssa, jonka mukaan sen lisäksi että kiellettyä on myöntää etuja erityiselle ryhmälle jokaista koskee perusoikeus, joka takaa kansalaisille yhtäläiset mahdollisuudet valinnan aloitusedellytyksissä. Sen sijaan tiettyä henkilöryhmää ei tämän perusoikeuden vuoksi tule saattaa suotuisaan asemaan. HGlG on lisäksi direktiivin vastainen, sellaisena kuin yhteisöjen tuomioistuin tulkitsi sitä asiassa C-450/93, Kalanke, 17.10.1995 annetussa tuomiossa (Kok. 1995, s. I-3051).

Ennakkoratkaisukysymys

12 Staatsgerichtshof des Landes Hessen päätti siten lykätä asian ratkaisemista ja esittää yhteisöjen tuomioistuimelle seuraavan ennakkoratkaisukysymyksen:

"Onko miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen toteuttamisesta mahdollisuuksissa työhön, ammatilliseen koulutukseen ja uralla etenemiseen sekä työoloissa 9 päivänä helmikuuta 1976 annetun Euroopan yhteisöjen neuvoston direktiivin 76/207/ETY (EYVL L 39, s. 40) 2 artiklan 1 ja 4 kohdan kanssa ristiriidassa kansallinen lainsäädäntö, jonka perusteella

1) HGlG:n 10 §:n mukaiset valintapäätökset on HGlG:n 3 §:n 1 ja 2 momentin mukaisissa aliedustustilanteissa tehtävä yksittäistapauksessa HGlG:n 5 §:n 3 ja 4 momentin mukaisen naisten aseman edistämissuunnitelman sitovien tavoitteiden vuoksi yhtä pätevän nais- ja mieshakijan välillä naishakijan eduksi ainakin silloin, jos tällainen päätös on tarpeen näiden tavoitteiden saavuttamiseksi ja jos päätöksen kanssa eivät ole ristiriidassa merkitykseltään tärkeämmät oikeudelliset syyt;

2) naisten aseman edistämissuunnitelman sitovissa tavoitteissa määrätään HGlG:n 5 §:n 7 momentin mukaisista määräajaksi täytettävistä työpaikoista, jotka liittyvät tieteelliseen tai sitä avustavaan työhön, että niihin on otettava naisia ainakin se osuus, joka naisilla on kulloisenkin opintoalan perustutkinnon suorittaneista (7 momentin ensimmäinen virke), väitelleistä (7 momentin toinen virke) ja opiskelijoista (7 momentin kolmas virke);

3) koulutusta edellyttävien ammattien, joissa naiset ovat aliedustettuina, koulutuspaikoista on HGlG:n 7 §:n 1 momentin mukaisesti osoitettava ainakin puolet naisille, jollei kyse ole koulutuksesta, jota yksinomaan valtio antaa;

4) aloilla, joilla naiset ovat aliedustettuina, työhönottohaastatteluun on HGlG:n 9 §:n 1 momentin nojalla kutsuttava yhtä monta naista ja miestä taikka kaikki naishakijat, jotka täyttävät työpaikan tai viran täyttämiseksi laissa säädetyt tai muutoin vaaditut edellytykset;

5) muodostettaessa toimikuntia, asiantuntijaelimiä, hallinto- ja valvontaelimiä sekä muita valmisteluelimiä vähintään puolet näiden toimikuntien ja elimien jäsenistä tulisi HGlG:n 14 §:n nojalla olla naisjäseniä?"

Alustavat huomautukset

13 Aluksi on todettava, että ennakkoratkaisukysymys koskee Hessenin osavaltion lainsäätäjän naisten aseman edistämiseksi säätämien erilaisten posi-

tiivisten toimenpiteiden yhteensoveltuvuutta direktiivin 2 artiklan 1 ja 4 kohdan kanssa.

14 EY 141 artiklan 4 kohdan, joka koskee tällaisia toimenpiteitä, tulkinnalla on siten merkitystä pääasian oikeusriidan ratkaisemiselle ainoastaan siinä tapauksessa, että yhteisöjen tuomioistuin katsoisi, että pääasiassa käsiteltävänä olevan kaltainen kansallinen lainsäädäntö on direktiivin 2 artiklan vastainen.

15 Seuraavaksi on syytä todeta, että direktiivin 1 artiklan 1 kohdan mukaan direktiivin tarkoituksena on toteuttaa jäsenvaltioissa miesten ja naisten tasa-arvoinen kohtelu erityisesti mahdollisuuksissa työhön, yleneminen ja ammattikoulutus mukaan luettuna. Tällä tasa-arvoisen kohtelun periaatteella tarkoitetaan että "minkäänlaista sukupuoleen perustuvaa syrjintää ei saa esiintyä välittömästi tai välillisesti".

16 Direktiivin 2 artiklan 4 kohdan mukaan direktiivi "ei estä toteuttamasta miesten ja naisten yhtäläisiä mahdollisuuksia edistäviä toimenpiteitä erityisesti poistamalla eriarvoisuutta, joka vaikuttaa naisten mahdollisuuksiin 1 artiklan 1 kohdassa tarkoitetuissa kysymyksissä".

17 Edellä mainitussa asiassa Kalanke annetun tuomion 16 kohdassa yhteisöjen tuomioistuin totesi, että sukupuoleen perustuvaa syrjintää on sellainen kansallinen säännös, jonka mukaan ne naiset, jotka ovat yhtä päteviä kuin miespuoliset kilpailijansa, saavat ylennettäessä automaattisesti etusijan niillä aloilla, joilla naiset ovat aliedustettuina.

18 Asiassa C-409/95, Marschall, 11.11.1997 annetussa tuomiossa (Kok. 1997, s. I-6363) yhteisöjen tuomioistuin otti kantaa kysymykseen siitä, edistetäänkö kansallisella lainsäädännöllä, jossa on lauseke, jonka mukaan naisille ei ole

annettava ylennettäessä etusijaa, jos miespuoliselle hakijalle on annettava etusija hänen henkilöönsä liittyvistä syistä ("Öffnungsklausel", jäljempänä avoin lauseke), direktiivin 2 artiklan 4 kohdassa tarkoitettuja miesten ja naisten yhtäläisiä mahdollisuuksia.

19 Tältä osin yhteisöjen tuomioistuin huomautti ensinnäkin, että tämän säännöksen tarkoin rajattuna tavoitteena on sallia sellaiset syrjiviltä näyttävät toimenpiteet, joilla pyritään tehokkaasti poistamaan tai vähentämään yhteiskunnassa mahdollisesti vallitsevaa eriarvoisuutta, ja että säännöksessä sallitaan sellaiset erityisesti naisia suosivat kansalliset toimenpiteet, jotka koskevat mahdollisuuksia työhön, yleneminen mukaan luettuna, ja joiden tavoitteena on parantaa naisten kilpailumahdollisuuksia työmarkkinoilla ja etenemismahdollisuuksia uralla tasaarvoisesti miesten kanssa (em. asia Marschall, tuomion 26 ja 27 kohta).

20 Seuraavaksi yhteisöjen tuomioistuin viittasi suosituksen 84/635/ETY kolmanteen perustelukappaleeseen, joka on toistettu tämän tuomion 4 kohdassa (em. asia Marschall, tuomion 28 kohta).

21 Yhteisöjen tuomioistuin totesi edelleen, että vaikka hakijat olisivat yhtä päteviä, miespuoliset hakijat ylennetään naispuolisia hakijoita useammin erityisesti tiettyjen naisen asemaa ja kyvykkyyttä työelämässä koskevien ennakkoasenteiden ja stereotyyppisten käsitysten vuoksi ja tämän vuoksi se, että eri sukupuolta olevat kaksi hakijaa ovat yhtä päteviä, ei yksinään merkitse sitä, että heillä olisi yhtäläiset mahdollisuudet (em. asia Marschall, tuomion 29 ja 30 kohta).

22 Näiden toteamusten perusteella yhteisöjen tuomioistuin katsoi edellä mainitussa asiassa Marschall antamansa tuomion 33 kohdassa, että toisin kuin edellä mainitussa asiassa Kalanke annetussa tuomiossa kyseessä olleessa lainsäädännössä, kansallinen lainsäädäntö, johon sisältyy avoin lauseke, ei ylitä direktiivin 2 artiklan 4 kohdassa poikkeukselle asetettuja rajoja, jos kussakin yksittäistapauksessa naispuolisten hakijoiden kanssa yhtä päteville miespuolisille hakijoille taataan, että hakemuksia käsitellään objektiivisesti siten, että kaikki hakijoiden

henkilöön liittyvät perusteet otetaan huomioon ja naisille annettava etusija sivuutetaan, jos yhden tai usean tällaisen perusteen vuoksi miespuoliselle hakijalle on annettava etusija.

23 Tästä seuraa, että toimien, joilla pyritään edistämään ensisijaisesti naishakijoiden asemaa julkishallinnon niillä alueilla, joissa naiset ovat aliedustettuina, on katsottava olevan yhteisön oikeuden mukaisia

— kun näiden toimien perusteella naisia, jotka ovat yhtä päteviä kuin miespuoliset kilpailijansa, ei aseteta automaattisesti ja ehdottomasti etusijalle ja

— kun hakemuksia arvioidaan objektiivisesti siten, että kaikkien hakijoiden henkilöön liittyvät erityiset seikat otetaan huomioon.

24 Kansallisen tuomioistuimen on riidanalaisen säännöksen merkitystä tutkimalla ratkaistava, täyttyvätkö nämä edellytykset.

25 Oikeuskäytännöstä käy kuitenkin ilmi, että yhteisöjen tuomioistuin on toimivaltainen esittämään kansalliselle tuomioistuimelle kaikki sellaiset yhteisön oikeuden tulkintaan liittyvät seikat, jotka saattavat auttaa kansallista tuomioistuinta sen arvioidessa tätä yhteensoveltuvuutta sen käsiteltäväksi saatetussa asiassa (ks. esim. asia 223/78, Grosoli, tuomio 12.7.1979, Kok. 1979, s. 2621, 3 kohta ja yhdistetyt asiat C-304/94, C-330/94, C-342/94 ja C-224/95, Tombesi ym., tuomio 25.6.1997, Kok. 1997, s. I-3561, 36 kohta).

Ennakkoratkaisukysymyksen ensimmäinen osa

26 Kysymyksensä ensimmäisessä osassa kansallinen tuomioistuin haluaa asiallisesti selvittää, onko direktiivin 2 artiklan 1 ja 4 kohdan kanssa ristiriidassa kansallinen lainsäädäntö, jonka perusteella julkishallinnon niillä alueilla, joissa naiset ovat aliedustettuja, naishakijat asetetaan etusijalle heidän ollessa yhtä päteviä kuin mieshakijat, silloin kun tämä on tarpeen naisten aseman edistämissuunnitelman sitovien tavoitteiden vuoksi ja ellei tämä ole ristiriidassa merkitykseltään tärkeämmän oikeudellisen syyn kanssa.

27 Pääasian kantajat ja Landesanwalt katsovat, että direktiivin 2 artiklan 1 ja 4 kohdan kanssa on ristiriidassa kansallinen lainsäädäntö, joka asettaa naiset etusijalle, sikäli kuin tällainen lainsäädäntö on luonteeltaan absoluuttinen ja ehdoton.

28 Tältä osin ennakkoratkaisupyynnön esittämistä koskevasta päätöksestä ilmenee, että Hessenin osavaltion lainsäätäjä on valinnut menettelytavan, josta käytetään nimitystä joustava lopputuloskiintiö (Ergebnisquote). Tämän järjestelmän ominaispiirteisiin kuuluu, että HGlG:ssä ei ensinnäkään vahvisteta yhdenmukaisesti kiintiöitä, joita sovelletaan kaikilla kyseeseen tulevilla aloilla ja yksiköissä, vaan siinä täsmennetään, että näiden alojen ja yksiköiden ominaispiirteet ovat ratkaisevia sitovien tavoitteiden määrittelemiseksi. HGlG:ssä ei säädetä, että jokaisessa valintamenettelyssä, kun kyseessä on "umpikuja" yhtä pätevän nais- ja mieshakijan välillä, on lähtökohtaisesti lopputuloksena se, että välttämättä ja automaattisesti suositaan naishakijaa.

29 Ennakkoratkaisupyynnön esittämistä koskevan päätöksen mukaan HGlG:llä toteutetulla järjestelmällä taataan, että hakijan sukupuoli ei ole koskaan valintamenettelyssä ratkaiseva tekijä silloin, kun tämä yksittäistapauksessa ei ole välttämätöntä. Näin on erityisesti kun oletus naisille epäsuotuisasta tilanteesta, joka johtuu heidän aliedustuksestaan, kumotaan.

30 Jotta kansalliselle tuomioistuimelle voidaan antaa hyödyllinen vastaus, on todettava, että HGlG:n 10 §:n 1—3 momentin mukaan valintamenettelyssä arvioidaan ensinnäkin hakijoiden soveltuvuutta, kokemusta ja kyvykkyyttä (pätevyys) suhteessa avointa tointa tai virkaa koskeviin vaatimuksiin.

31 Arvioinnissa otetaan huomioon tiettyjä positiivisia ja negatiivisia perusteita. Huomioon on siten otettava kyvyt ja kokemus, jotka on hankittu kotiolosuhteissa silloin, kun tällaisilla töillä on merkitystä mies- ja naispuolisten hakijoiden soveltuvuuteen, kokemukseen ja kyvykkyyteen, kun taas virkaikä, fyysinen ikä ja viimeisen ylennyksen ajankohta otetaan huomioon ainoastaan siltä osin kuin niillä on merkitystä tältä osin. Perheolosuhteita tai kumppanin tuloja ei oteta huomioon, osa-aikatyöllä, työ- tai virkavapaalla taikka viivytyksellä, joka liittyy lasten tai lääkärintodistuksen mukaisesti lähiomaisen hoitoon, ei saa olla kielteisiä vaikutuksia.

32 Tällaisilla arviointiperusteilla, vaikka ne onkin muotoiltu sukupuolineutraalisti, ja vaikka ne voivat siten koitua myös miesten eduksi, suositaan yleensä naisia. Niiden tarkoituksena on selvästikin saada aikaan tosiasiallinen eikä vain muodollinen tasa-arvo vähentämällä yhteiskunnassa mahdollisesti vallitsevaa tosiasiallista eriarvoisuutta. Niiden hyväksyttävyyttä ei sitä paitsi ole kiistetty pääasiassa.

33 Kuten kansallinen tuomioistuin on korostanut, ainoastaan siinä tapauksessa, että nais- ja mieshakijaa ei voida erottaa toisistaan pätevyyden perusteella, voidaan valita naishakija silloin kun tämä on tarpeen kyseisen naisten aseman edistämissuunnitelman mukaisten tavoitteiden noudattamiseksi ja kun tämä ei ole minkään oikeudellisesti painavamman syyn vastaista.

34 Vastauksesta, jonka Ministerpräsident antoi yhteisöjen tuomioistuimen esittämään kirjalliseen kysymykseen, ilmenee, että nämä oikeudellisesti painavammat syyt koskevat useita normeja, joista on säädetty osittain lainsäädännössä ja

osittain hallinnollisissa säädöksissä, ja ne on muotoiltu ilman viittausta sukupuoleen ja esitetty yleensä yhteiskunnallisina näkökohtina. Nämä yhteiskunnalliset seikat liittyvät valtiosääntöoikeudelliselta kannalta osittain sosiaalivaltion periaatteeseen (perustuslain 20 §:n 1 momentti ja 28 §:n 1 momentti) ja osittain avioliiton ja perheen perusoikeussuojaan (perustuslain 6 §).

35 Tältä osin Ministerpräsident esitti viisi sääntöryhmää, joiden perusteella naisten aseman edistämistä koskeva sääntö voidaan sivuuttaa. Ensinnäkin kyseeseen tulee etuisuuskohtelu julkishallinnon sellaisille entisille toimenhaltijoille, jotka HGlG 10 §:n 1 momentissa tarkoitetun kotiolosuhteissa tehdyn työn vuoksi ovat jättäneet toimensa tai jotka tästä samasta syystä eivät ole harjoittelukauden jälkeen voineet hakea vakituista paikkaa julkishallinnossa. Ensi sijalla uusiin nimityksiin verrattuna ovat toiseksi henkilöt, jotka kotiolosuhteissa tehtyyn työhön liittyvien perusteiden vuoksi ovat työskennelleet osa-aikaisesti ja jotka tahtovat aloittaa kokopäiväisen työskentelyn. Kolmanneksi kyseeseen tulevat entiset, määräaikaisesti värvätyt sotilaat eli henkilöt, jotka ovat vapaaehtoisesti palvelleet pakollista palvelusta pidemmän, rajoitetun ajan (vähintään 12 vuotta). Neljänneksi ylennysmahdollisuuksia helpotetaan sellaisten henkilöiden hyväksi, joilla on vakava vamma. Velvoite ylentää vammaisia henkilöitä on ensisijainen naisten ylentämiseen nähden. Viimeisenä mainitaan mahdollisuus katkaista pitkäaikaistyöttömyys työllistämällä kyseinen henkilö.

36 Toisin kuin mitä pääasian kantajat ja Landesanwalt väittävät, tästä seuraa, että HGlG:llä toteutettu ensisijaisuussääntö ei ole edellä mainitussa asiassa Kalanke annetun tuomion 16 kohdassa tarkoitetulla tavalla absoluuttinen ja ehdoton.

37 Kansallisen tuomioistuimen asiana on arvioida edellä esitetyn perusteella, taataanko pääasiassa kyseessä olevassa lainsäädännössä, että hakemukset arvioidaan objektiivisesti ja ottaen huomioon kaikkien hakijoiden henkilöön liittyvät erityiset seikat.

38 Siten on vastattava, että direktiivin 2 artiklan 1 ja 4 kohdan kanssa ristiriidassa ei ole kansallinen lainsäädäntö, jonka perusteella julkishallinnon niillä alueilla, joissa naiset ovat aliedustettuja, naishakijat asetetaan etusijalle heidän ollessa yhtä päteviä kuin mieshakijat, silloin kun tämä on tarpeen naisten aseman edistämissuunnitelman sitovien tavoitteiden vuoksi ja ellei tämä ole ristiriidassa merkitykseltään painavamman oikeudellisen syyn kanssa, sillä ehdolla, että tässä lainsäädännössä taataan, että hakemukset arvioidaan objektiivisesti ja ottaen huomioon kaikkien hakijoiden henkilöön liittyvät erityiset seikat.

Ennakkoratkaisukysymyksen toinen osa

39 Kysymyksensä toisessa osassa kansallinen tuomioistuin haluaa asiallisesti selvittää, onko direktiivin 2 artiklan 1 ja 4 kohdan kanssa ristiriidassa kansallinen lainsäädäntö, jonka mukaan naisten aseman edistämissuunnitelman sitovissa tavoitteissa, jotka liittyvät tieteellisiin määräaikaisiin virkoihin tai tieteellisiin tilapäisiin avustaviin toimiin, on määrättävä naispuolisen henkilöstön vähimmäisprosenttiosuudesta, joka vastaa ainakin sitä osuutta, joka naisilla on kulloisenkin opintoalan perustutkinnon suorittaneista, väitelleistä ja opiskelijoista.

40 Pääasian kantajat katsovat, että tällainen järjestelmä on ristiriidassa direktiivin 2 artiklan 1 ja 4 kohdan kanssa, koska sen tarkoituksena on määritellyn tuloksen saavuttaminen sukupuolten suhteellisen edustuksen osalta eikä sen tavoitteena ole tiettyjen esteiden poistaminen naisten yhtäläisiltä mahdollisuuksilta. Landesanwalt väittää myös, että vähimmäiskiintiöjärjestelmä on sukupuolten tasaarvoa sekä miesten ja naisten yhtäläisiä mahdollisuuksia koskevan periaatteen vastainen siltä osin, että kyseisillä toimilla ei ole tapauskohtaisia päämääriä ja että ne eivät liity naistyöntekijöiden ammatissaan ja sosiaalisessa elämässä kohtaamiin konkreettisiin haittoihin.

41 Tältä osin ennakkoratkaisupyynnön esittämistä koskevasta päätöksestä käy ilmi, että HGlG:n 5 §:n 7 momentissa rajoitetaan samalla tavoin parhaimman hakijan

valintaa koskevan periaatteen soveltamista sekä itse valinnassa että kaikissa niissä valintaan liittyvissä päätöksissä, joissa on otettava huomioon naisten aseman edistämissuunnitelma. Joka tapauksessa tämä säännös voi vaikuttaa valintapäätökseen ainoastaan siinä tapauksessa, että mies- ja naishakija ovat yhtä päteviä. Tältä osin ne yleiset näkökohdat, jotka liittyvät naisten aseman edistämissuunnitelmia koskevien tavoitteiden sitovaan luonteeseen, ovat myös perusteltuja.

42 On todettava, kuten julkisasiamies on ratkaisuehdotuksensa 39 kohdassa huomauttanut, että pääasiassa kyseessä olevassa tieteen alan erityisjärjestelmässä ei vahvisteta ehdotonta enimmäismäärää, vaan se tehdään käyttämällä perusteena niiden henkilöiden lukumäärää, jotka ovat hankkineet soveltuvan alakohtaisen koulutuksen, mikä tarkoittaa, että naisten suosimiseksi määrällisenä muuttujana käytetään tiettyä tosiasiallista seikkaa.

43 Siten tieteen alan tällainen erityisjärjestelmä ei ole erityisellä tavalla yhteisön oikeuden vastainen.

44 Näin ollen on vastattava, että direktiivin 2 artiklan 1 ja 4 kohdan kanssa ristiriidassa ei ole kansallinen lainsäädäntö, jonka mukaan naisten aseman edistämissuunnitelman sitovissa tavoitteissa, jotka liittyvät tieteellisiin määräaikaisiin virkoihin tai tieteellisiin tilapäisiin avustaviin toimiin, on määrättävä naispuolisen henkilöstön vähimmäisprosenttiosuudesta, joka vastaa ainakin sitä osuutta, joka naisilla on kulloisenkin opintoalan perustutkinnon suorittaneista, väitelleistä ja opiskelijoista.

Ennakkoratkaisukysymyksen kolmas osa

45 Kysymyksensä kolmannessa osassa kansallinen tuomioistuin haluaa asiallisesti selvittää, onko direktiivin 2 artiklan 1 ja 4 kohdan kanssa ristiriidassa kansallinen julkishallintoa koskeva lainsäädäntö, jonka mukaan koulutusta edellyttävien ammattien, joissa naiset ovat aliedustettuina, koulutuspaikoista on osoitettava ainakin puolet naisille, jollei kyse ole koulutuksesta, jota yksinomaan valtio antaa.

46 Pääasian kantajat katsovat, että direktiivin 2 artiklan 1 ja 4 kohdan kanssa ristiriidassa on HGlG:n 7 §:n 1 momentin kaltainen säännös. Kantajat väittävät, että kuten HGlG:n 5 §:n 7 momentissa, 7 §:n 1 momentissa säädetään selvästi, että HGlG:n tavoitteena ei ole tiettyjen esteiden poistaminen naisten yhtäläisiltä mahdollisuuksilta vaan ainoastaan määritellyn tuloksen takaaminen sukupuolten suhteellisen edustuksen osalta, mikä on kielletty yhteisön oikeudessa ja erityisesti edellä mainitussa asiassa Kalanke annetussa tuomiossa. Kantajien mukaan HGlG:n tarkoituksena ei ole yhdenvertaisten mahdollisuuksien toteuttaminen, mitä tulee alkutilanteen edellytyksiin. Sen sijaan HGlG vaikuttaa suoraan koulutuspaikkojen jakotulokseen. Tästä seuraa, että pääasiassa kyseessä olevasta säännöksestä aiheutuu direktiivin 2 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua välitöntä syrjintää, joka ei kuulu 2 artiklan 4 kohdan mukaisen poikkeuksen soveltamisalaan.

47 Landesanwaltin mukaan toimilla, joiden tarkoituksena on edesauttaa naisten yhtäläisten mahdollisuuksien toteuttamista, on oltava tapauskohtainen tarkoitus ja niiden on liityttävä sellaisiin konkreettisiin ammatillisiin ja ammatin ulkopuolisiin tilanteisiin, jotka asettavat tai saattavat tyypillisesti asettaa naisen huonompaan asemaan. Koulutuspaikkoihin HGlG:n 7 §:n 1 momentin perusteella sovellettava vähimmäiskiintiö on ennalta määritelty kiintiö, koska siinä vahvistetaan sitovasti naisten vähimmäisosuus tietyillä aloilla. Tällaisen naisten hyväksi tulevan vähimmäiskiintiön ei voida katsoa olevan direktiivin 2 artiklan 4 kohdan mukainen yhtäläisiä mahdollisuuksia edistävä toimenpide, koska sillä korvataan yhtäläisten mahdollisuuksien edistäminen lopputuloksella, joka voitaisiin saavuttaa ainoastaan toteuttamalla yhtäläiset mahdollisuudet.

48 Tältä osin kansallinen tuomioistuin on todennut, että pätevöitävä koulutus on edellytys menestykselle työelämässä. Se katsoo tämän vuoksi, että oikeudellinen velvoite naisten epäsuotuisan aseman kompensoimiseksi tällä alalla on siten mahdollisesti perusteltu tasa-arvoa koskevan vaatimuksen vuoksi.

49 Ennakkoratkaisupyynnön esittämistä koskevasta päätöksestä ilmenee, että HGlG:tä annettaessa Hessenin osavaltion lainsäätäjä katsoi, että "huolimatta siitä, että naisten ja miesten tasa-arvon periaate on vahvistettu perustuslaissa ja että perustuslain 3 §:ssä kielletään sukupuoleen perustuva syrjintä, naiset ovat edelleenkin huomattavan epäsuotuisassa asemassa miehiin verrattuna yhteiskunnallisessa todellisuudessa" ja että huolimatta oikeudellisesta yhdenvertaisuudesta muodollisessa mielessä naisilla ei ole "etenkään työelämässä yhtäläisiä mahdollisuuksia pätevöitymistä edellyttäviin tehtäviin — — ". Hessenin osavaltion lainsäätäjä on katsonut tämän merkitsevän epäoikeudenmukaisuutta, jota ei voida sallia, kun otetaan huomioon viimeaikainen mutta kuitenkin vakaa kehitys, joka liittyy nuorten naisten huomattavaan opintomenestykseen nuoriin miehiin verrattuna.

50 Kuten HGlG:n 7 §:n 1 momentin perusteluista käy ilmi, Hessenin lainsäätäjän tahtona oli säätää koulutuspaikkojen tasapainoisesta jakautumisesta ainakin julkishallinnossa ottamalla joustamattomat lopputuloskiintiöt (Ergebnisquote) käyttöön ammatillisen koulutuksen alalla, joka antaa mahdollisuuden päästä näihin tehtäviin.

51 Tämä tahto ei kuitenkaan johda absoluuttiseen joustamattomuuteen. Lain 7 §:n 2 momentissa säädetään selvästi, että jos huolimatta sellaisista soveltuvista toimenpiteistä, jotka koskevat naisten huomion kiinnittämistä tarjolla oleviin koulutuspaikkoihin, naisten jättämien hakemusten määrä on riittämätön, on mahdollista, että enemmän kuin puolet paikoista annetaan miehille.

52 Pääasiassa kyseessä oleva säännös merkitsee rajoitettua käsitystä yhtäläisistä mahdollisuuksista. Naisille ei varata työtehtäviä vaan koulutuspaikkoja, jotta he saisivat pätevyyden päästä myöhemmin pätevöittävää koulutusta edellyttäviin työpaikkoihin julkishallinnossa.

53 Koska kiintiöitä sovelletaan ainoastaan koulutuspaikkoihin, joiden osalta valtiolla ei ole monopolia ja koska kyseessä ovat siten koulutusmuodot, joiden osalta paikkoja on myös yksityisellä sektorilla, yhtäkään mieshakijaa ei suljeta lopullisesti koulutuksen ulkopuolelle. Kun koulutus otetaan huomioon kokonaisuudessaan (julkinen ja yksityinen sektori) pääasiassa kyseessä olevalla säännöksellä parannetaan siten naishakijoiden mahdollisuuksia julkisella sektorilla.

54 Säädetyillä toimenpiteillä voidaan poistaa syyt, jotka liittyvät naisten huonompiin työnsaantia ja uralla etenemistä koskeviin mahdollisuuksiin ja lisäksi ne ovat ammatillista suuntautumista ja koulutusta ohjaavia toimia. Tällaiset toimet kuuluvat siten direktiivin 2 artiklan 4 kohdassa sallittuihin toimiin, joiden tarkoituksena on parantaa naisten mahdollisuuksia kilpailla työmarkkinoilla ja luoda uraa tasa-arvoisina miesten kanssa.

55 Näin ollen on vastattava, että direktiivin 2 artiklan 1 ja 4 kohdan kanssa ristiriidassa ei ole kansallinen lainsäädäntö, jonka perusteella, siltä osin kuin sen tarkoituksena on poistaa naisten aliedustus, osoitetaan naisille vähintään puolet koulutuspaikoista, jotka koskevat pätevöittävää koulutusta edellyttäviä ammatteja, joissa naiset ovat aliedustettuina ja joiden osalta kyse ei ole koulutuksesta, jota yksinomaan valtio antaa, ellei sellaisista soveltuvista toimenpiteistä huoli-

matta, jotka koskevat naisten huomion kiinnittämistä tarjolla oleviin koulutuspaikkoihin, naisten jättämien hakemusten määrä ole riittämätön.

Ennakkoratkaisukysymyksen neljäs osa

56 Kysymyksensä neljännessä osassa kansallinen tuomioistuin haluaa asiallisesti selvittää, onko direktiivin 2 artiklan 1 ja 4 kohdan kanssa ristiriidassa kansallinen lainsäädäntö, jonka perusteella aloilla, joilla naiset ovat aliedustettuina, taataan, että nais- ja mieshakijoiden ollessa yhtä päteviä, pätevät naishakijat kutsutaan työhönottohaastatteluun.

57 On muistettava, että pääasiassa kyseessä olevassa säännöksessä säädetään kahdesta eri lähestymistavasta. Ensimmäisen mukaan kaikki pätevät naishakijat, jotka täyttävät hakuilmoituksessa mainitut edellytykset, kutsutaan haastatteluun. Tässä tapauksessa työhaastatteluun kutsuttavien mieshakijoiden määrä voi olla yhtä suuri, suurempi tai pienempi kuin naishakijoiden määrä. Toisen lähestymistavan mukaan ainoastaan rajoitettu määrä päteviä naishakijoita kutsutaan työhaastatteluun. Tässä tapauksessa mieshakijoita kutsutaan haastatteluun enintään samassa suhteessa.

58 Pääasian kantajat katsovat, että tällainen lainsäädäntö on ristiriidassa direktiivin 2 artiklan 1 ja 4 kohdan kanssa. Kyseessä on siten direktiivin 2 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu välitön syrjintä, joka ei kuulu artiklan 4 kohdan mukaisen poikkeuksen soveltamisalaan.

59 Landesanwalt katsoo, että pääasiassa kyseessä oleva säännös merkitsee joustamatonta kiintiötä, sillä se koskee niiden naisten lukumäärää, jotka on kutsuttava valintahaastatteluun. Siinä tapauksessa, että kaikkia mies- ja naishakijoita ei

voida kutsua haastatteluun, säännöksessä säädetään, että naisia on kutsuttava haastatteluun yhtä paljon kuin miehiä. Näin ollen miehet saattavat joutua epäsuotuisampaan asemaan ja näin ollen sukupuolensa perusteella syrjityiksi. Landesanwaltin mukaan tämä on sukupuolten välisen tasa-arvon sekä miesten ja naisten yhtäläisten mahdollisuuksien periaatteen vastaista.

60 Kuten julkisasiamies on ratkaisuehdotuksensa 41 kohdassa todennut, pääasiassa kyseessä olevalla säännöksellä ei pyritä määrättyyn lopputulokseen — palvelukseen ottamiseen tai ylentämiseen — vaan siinä tarjotaan päteville naisille täydentäviä mahdollisuuksia heidän työelämään siirtymistään ja uraansa varten.

61 Seuraavaksi on todettava, että ennakkoratkaisupyynnön esittämistä koskevasta päätöksestä käy ilmi, että tällaisessa säännöksessä, vaikka siinä asetetaankin sääntöjä, jotka koskevat naisille osoitettavien työhönottohaastattelujen määrää, säädetään myös, että hakemukset tutkitaan ennakolta ja että haastatteluun kutsutaan ainoastaan pätevät hakijat, jotka täyttävät kaikki laissa säädetyt tai muuten vaaditut edellytykset.

62 Kyseessä on siten säännös, jonka mukaan pätevyyksien ollessa yhtäläiset päteville naisille taataan oikeus tulla kutsutuksi työhaastatteluun, minkä tarkoituksena on direktiivin 2 artiklan 4 kohdassa tarkoitetulla tavalla edistää miesten ja naisten yhtäläisiä mahdollisuuksia.

63 On siis vastattava, että direktiivin 2 artiklan 1 ja 4 kohdan kanssa ristiriidassa ei ole kansallinen lainsäädäntö, jonka perusteella aloilla, joilla naiset ovat aliedustettuina, taataan, että nais- ja mieshakijoiden ollessa yhtä päteviä, pätevät naishakijat, jotka täyttävät kaikki laissa säädetyt tai muuten vaaditut edellytykset, kutsutaan työhaastatteluun.

Ennakkoratkaisukysymyksen viides osa

64 Kysymyksensä viidennessä osassa kansallinen tuomioistuin haluaa asiallisesti selvittää, onko direktiivin 2 artiklan 1 ja 4 kohdan kanssa ristiriidassa kansallinen lainsäädäntö, jonka perusteella muodostettaessa työntekijöitä edustavia elimiä sekä hallinto- ja valvontaelimiä vähintään puolet näiden elimien jäsenistä on oltava naisjäseniä.

65 Ennakkoratkaisupyynnön esittämistä koskevasta päätöksestä käy ilmi, että HGlG:n 14 §, joka koskee hallinnollisten elinten muodostamista, ei ole sitova koska tässä ei-pakottavassa säännöksessä todetaan, että useat elimet on perustettu lain säännöksin, ja että sellaisen vaatimuksen täysimääräinen toteuttaminen, että naisilla olisi näissä elimissä tasaedustus, edellyttäisi joka tapauksessa kyseeseen tulevan lain muuttamista. Lisäksi tätä säännöstä ei sovelleta tehtäviin, joihin henkilö valitaan vaalin perusteella. Myös tässä tapauksessa olisi muutettava asian kannalta merkityksellisiä, perustana olevia lain säännöksiä. Koska tämä säännös ei ole pakottava, siinä jätetään harkinnanvaraa muiden arviointiperusteiden huomioon ottamiseksi.

66 On siten vastattava, että direktiivin 2 artiklan 1 ja 4 kohdan kanssa ristiriidassa ei ole kansallinen lainsäädäntö, joka koskee työntekijöitä edustavien elinten sekä hallinto- ja valvontaelinten kokoonpanoa ja jossa kehotetaan sen täytäntöönpanemiseksi annetuissa säännöksissä ottamaan huomioon tavoite, jonka mukaan näiden elinten kokoonpanossa vähintään puolet jäsenistä on naisia.

67 Edellä esitetty huomioon ottaen ei ole syytä lausua EY 141 artiklan 4 kohdan tulkinnasta.

Oikeudenkäyntikulut

68 Yhteisöjen tuomioistuimelle huomautuksensa esittäneille Alankomaiden ja Suomen hallituksille ja komissiolle aiheutuneita oikeudenkäyntikuluja ei voida määrätä korvattaviksi. Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely yhteisöjen tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta.

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN

on ratkaissut Staatsgerichtshof des Landes Hessenin 16.4.1997 tekemällään päätöksellä esittämän kysymyksen seuraavasti:

Miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen toteuttamisesta mahdollisuuksissa työhön, ammatilliseen koulutukseen ja uralla etenemiseen sekä työ-

oloissa 9 päivänä helmikuuta 1976 annetun neuvoston direktiivin 76/207/ETY 2 artiklan 1 ja 4 kohdan kanssa ei ole ristiriidassa kansallinen lainsäädäntö

— jonka perusteella julkishallinnon niillä alueilla, joissa naiset ovat aliedustettuja, naishakijat asetetaan etusijalle heidän ollessa yhtä päteviä kuin mieshakijat, silloin kun tämä on tarpeen naisten aseman edistämissuunnitelman sitovien tavoitteiden vuoksi ja ellei tämä ole ristiriidassa merkitykseltään painavamman oikeudellisen perusteen kanssa, sillä ehdolla, että tässä lainsäädännössä taataan, että hakemukset arvioidaan objektiivisesti ja ottaen huomioon kaikkien hakijoiden henkilöön liittyvät erityiset seikat

— jonka mukaan naisten aseman edistämissuunnitelman sitovissa tavoitteissa, jotka liittyvät tieteellisiin määräaikaisiin virkoihin tai tieteellisiin tilapäisiin avustaviin toimiin, on määrättävä naispuolisen henkilöstön vähimmäisprosenttiosuudesta, joka vastaa ainakin sitä osuutta, joka naisilla on kulloisenkin opintoalan perustutkinnon suorittaneista, väitelleistä ja opiskelijoista

— jonka perusteella, siltä osin kuin sen tarkoituksena on poistaa naisten aliedustus, osoitetaan naisille ainakin puolet koulutuspaikoista, jotka koskevat pätevöittävää koulutusta edellyttäviä ammatteja, joissa naiset ovat aliedustettuina ja joiden osalta kyse ei ole koulutuksesta, jota yksinomaan valtio antaa, ellei sellaisista toimenpiteistä huolimatta, jotka koskevat naisten huomion kiinnittämistä tarjolla oleviin koulutuspaikkoihin, naisten jättämien hakemusten määrä ole riittämätön

— jonka perusteella aloilla, joilla naiset ovat aliedustettuina, taataan, että nais- ja mieshakijoiden ollessa yhtä päteviä, pätevät naishakijat, jotka täyttävät kaikki laissa säädetyt tai muuten vaaditut edellytykset, kutsutaan työhaastatteluun

— joka koskee työntekijöitä edustavia elinten sekä hallinto- ja valvontaelinten kokoonpanoa ja jossa kehotetaan sen täytäntöönpanemiseksi annetuissa säännöksissä ottamaan huomioon tavoite, jonka mukaan näiden elinten kokoonpanossa vähintään puolet jäsenistä on naisia.

Rodríguez Iglesias Moitinho de Almeida

Schintgen Kapteyn Gulmann Puissochet

Hirsch Jann Wathelet

Julistettiin Luxemburgissa 28 päivänä maaliskuuta 2000.

R. Grass

kirjaaja

G. C. Rodríguez Iglesias

presidentti